

Capitolul I

NOȚIUNI GENERALE

1. Dreptul procesual civil

1.1. Noțiunea dreptului procesual civil

Ori de câte ori conflictele de natură civilă apărute în circuitul civil nu-și găsesc rezolvarea pe căi amiabile¹, este necesar ca persoana interesată să se adreseze organelor juridictionale². Mijlocul de realizare a justiției în astfel de cazuri, în care o persoană pretinde că i s-a încălcat ori nesocotit un drept subiectiv civil ori că nu-și poate realiza interesul decât pe calea justiției, îl reprezintă procesul civil.

Etimologic vorbind, provenind din latinescul „*procedere*”, prin „proces” se înțelege mers înainte, evoluție, desfășurare. În înțeles strict juridic, noțiunea de „**proces**” presupune o evoluție de la actul de sesizare a instanței și până la actul final al judecării – hotărârea.

În literatura juridică³ s-a subliniat faptul că, în momentul în care o persoană apelează la acțiunea civilă, ea se individualizează, devine proces. Cu alte cuvinte, un ansamblu de mijloace procesuale organizate de reguli este pus în aplicare, conducând la darea unei hotărâri. Procesul nu-și va găsi însă finalitatea decât dacă hotărârea pronunțată de judecător este adusă la îndeplinire, de bunăvoie sau silit.

Prin intermediul procesului civil, atât reclamantul, cât și pârâtul se apără, urmărind, primul să-și consolideze dreptul dedus judecării, prin admiterea definitivă a cererii sale, și cel de-al doilea să se opună pretențiilor reclamantului și să-și consolideze el situația juridică anterioară litigiului, în măsura în care va reuși să dovedească netemeinicia dreptului litigios⁴, prin respingerea cererii reclamantului.

Vorbind despre **procedura civilă**, avem în vedere regulile după care se desfășoară judecata unui litigiu de natură civilă și executarea silită a titlurilor emise în această materie, respectiv regulile ce guvernează organizarea judiciară, competența instanțelor judecătorești, actele de procedură și termenele procedurale, judecata în primă instanță, judecata în apel și căile extraordinare de atac, recursul în interesul legii, sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, procedura necontencioasă, procedurile speciale și executarea silită.

¹ Tranzacția (art. 2.267 C. civ.), medierea (Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator).

² Sugestive în acest sens sunt două adagii latine: „*iudex ne procedat ex officio*” și „*nemo iudex sine actore*”, care reflectă regula că judecătorul nu se poate autoinvesti cu soluționarea unui proces civil.

³ E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, vol. I, Institutul de Arte Grafice „Lupta”, București, 1932, p. 142; V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, Ed. Național, București, 1996, p. 250; D. Radu, *Acțiunea în procesul civil*, Ed. Junimea, Iași, 1974, p. 24.

⁴ M. Tăbărcă, *Drept procesual civil*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. Solomon, București, 2017, p. 3.

Dispozițiile art. 2 alin. (1) C. pr. civ. reglementează în sens larg noțiunea de „ **judecată civilă**”, arătând că dispozițiile Codului alcătuiesc procedura de drept comun în materie civilă, ele aplicându-se și în alte materii, în măsura în care legile care le reglementează nu cuprind dispoziții contrare.

Așadar, studiul procedurii civile constituie obiectul de reglementare al **dreptului procesual civil**, ce poate fi definit ca reprezentând ansamblul normelor juridice care guvernează modul de desfășurare a activității organelor judiciare, a părților și a celorlalți participanți, precum și raporturile juridice dintre acestea în vederea soluționării cauzelor civile și executării hotărârilor pronunțate în aceste cauze.

1.2. Caracterele dreptului procesual civil

a) caracter sancționator – dreptul procesual civil, având ca finalitate soluționarea litigiilor referitoare la drepturile subiective civile, garantează eficacitatea și respectarea normelor de drept material care consacră aceste drepturi¹;

b) caracter reglementar – normele dreptului procesual civil sunt înscrise în Constituție, în Codul de procedură civilă și în legi speciale și se impun atât judecătorului, cât și părților, precum și celorlalți participanți la procesul civil;

c) caracter formalist – formalismul dreptului procesual civil derivă din faptul că actele de procedură sunt supuse unor condiții de formă și unor termene². Deși s-a creat o prejudecată în sensul că formalismul procedural creează sentimentul de injustiție și că ar avea o reputație considerabil mai mică din punct de vedere științific comparativ cu dreptul substanțial, el este absolut inevitabil, formele prescrise de legiuitor reprezentând un factor de echitate, stabilitate, rigurozitate și disciplină procesuală, necesare atât instanței, cât și părților, fiind o garanție pentru protejarea intereselor justițiabililor împotriva manevrelor vexatorii, dilatorii, într-un cuvânt de rea-credință ale adversarului, precum și împotriva eventualei arbitrării sau exces de putere din partea judecătorului;

d) caracter de drept comun – dreptul procesual civil, astfel cum este reglementat prin Codul de procedură civilă, constituie dreptul comun al procedurii de judecată, el aplicându-se oricărui litigiu pentru care nu este prevăzută o procedură specială (art. 2 C. pr. civ.). Codul de procedură civilă reprezintă, așadar, dreptul comun pentru toate litigiile în materie civilă, de drept privat sau de drept public, dacă prin legi speciale nu se dispune altfel, fiind aplicabil și în alte materii, în măsura în care legile care le reglementează nu cuprind dispoziții contrare, și chiar și în procesul penal, în ceea ce privește latura civilă a procesului, dacă nu se prevede altfel. Tot astfel, o serie de legi speciale fac fie trimitere în mod expres la prevederile Codului de procedură civilă, care urmează să se aplice în mod corespunzător, fie, chiar în lipsa unor trimiteri exprese, se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă.

În acest context, nu trebuie omise nici prevederile art. 3 și art. 4 C. pr. civ., care, în esență, impun aplicarea prioritara a tratatelor internaționale privitoare la drepturile omului, respectiv aplicarea prioritara a dreptului Uniunii Europene.

¹ V.M. Ciobanu, *op. cit.*, vol. I, 1996, p. 159; M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. I, p. 5.

² V.M. Ciobanu, *op. cit.*, vol. I, 1996, pp. 159-160; M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. I, p. 5.

2. Procesul civil

2.1. Definiție

În doctrină¹, procesul civil a fost definit ca reprezentând activitatea desfășurată de către instanță, părți, organe de executare și alte persoane sau organe care participă la înfăptuirea de către instanțele judecătorești a justiției în pricinile civile, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor civile deduse judecării și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, conform procedurii prevăzute de lege.

2.2. Fazele și etapele procesului civil

Din definiția anterioară, rezultă că procesul civil parcurge, de regulă, însă nu obligatoriu, două faze: judecata și executarea silită.

2.2.1. Faza judecării cuprinde judecata în primă instanță și judecata în căile de atac

Judecata în primă instanță parcurge mai multe etape: etapa scrisă, etapa cercetării procesului, etapa dezbaterilor în fond, etapa deliberării și pronunțării hotărârii.

- **Etapa scrisă** este declanșată prin cererea de chemare în judecată.

Completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza verifică, de îndată, dacă cererea de chemare în judecată este de competența sa și dacă aceasta îndeplinește cerințele prevăzute la art. 194-197. În cazul în care cauza nu este de competența sa, completul căruia i-a fost repartizată cererea dispune, prin încheiere dată fără citarea părților, trimiterea dosarului completului specializat competent sau, după caz, secției specializate competente din cadrul instanței sesizate.

Când cererea nu îndeplinește cerințele prevăzute la art. 194-197, reclamantului i se vor comunica în scris lipsurile, cu mențiunea că, în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării, trebuie să facă completările sau modificările dispuse, sub sancțiunea anulării cererii. Se exceptează de la această sancțiune obligația de a desemna un reprezentant comun, caz în care sunt aplicabile dispozițiile art. 202 alin. (3).

Mai precis, dacă obligațiile privind completarea sau modificarea cererii prevăzute la art. 194 lit. a)-c), d) numai în cazul motivării în fapt și f), precum și la art. 195-197 nu sunt îndeplinite în termenul prevăzut la alin. (3), prin încheiere se dispune anularea cererii. Aceasta înseamnă că este eliminată în mod expres de la obligativitatea complinirii de către reclamant în etapa de regularizare a cererii de chemare în judecată a motivării în drept, de la lit. d) și lit. e) ale art. 194, cu consecința implicită a suprimării sancțiunii anulării cererii de chemare în judecată ca efect al neindicării acestor elemente.

¹ V.M. Ciobanu, *op. cit.*, p. 148; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, pp. 30-34; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1995, pp. 24-25; V. Negru, D. Radu, *Drept procesual civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 9; M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. I, p. 33.

De asemenea, reclamantului nu i se poate cere să completeze sau să modifice cererea de chemare în judecată cu date sau informații de care acesta nu dispune personal și pentru obținerea cărora este necesară intervenția instanței.

Împotriva încheierii de anulare, reclamantul va putea face numai cerere de reexaminare, solicitând motivat să se revină asupra măsurii anulării.

La rândul său, pârâtul poate să răspundă pretențiilor reclamantului printr-o întâmpinare (art. 205 C. pr. civ.) sau, dacă are pretenții proprii în legătură cu cererea de chemare în judecată derivând din același raport juridic sau strâns legate de acesta, poate să formuleze o cerere reconvențională (art. 209 C. pr. civ.). De asemenea, reclamantul poate depune răspuns la întâmpinare (art. 201 C. pr. civ.).

Părților inițiale li se pot alătura și alte persoane, din proprie inițiativă sau din inițiativa reclamantului și/sau pârâtului, dobândind calitatea de părți. Astfel, sfera subiectivă inițială a cadrului procesual poate fi extinsă. Actele de procedură prin care terții intervin sau sunt atrași în proces îmbracă, de asemenea, forma scrisă, acestea fiind cererea de intervenție voluntară (principală și accesorie) și cererea de intervenție forțată (chemarea în judecată a altor persoane, chemarea în garanție, arătarea titularului dreptului și introducerea forțată, în cauză, din oficiu, a altor persoane).

În aceeași etapă scrisă, se săvârșește și actul procedural al comunicării către fiecare parte a cererilor făcute de adversar, în vederea încunoștințării reciproce a părților în legătură cu pretențiile și apărările lor, precum și în legătură cu probele pe care înțeleg să le administreze.

- În **etapa cercetării procesului**¹ se îndeplinesc acte de procedură la cererea părților ori din oficiu, pentru pregătirea dezbaterii în fond a procesului, dacă este cazul. În vederea realizării acestui scop, instanța va rezolva excepțiile ce se invocă ori pe care le poate ridica din oficiu, va examina cererile de intervenție formulate de părți sau de terțe persoane, în condițiile legii; va examina cererile de intervenție formulate de părți sau de terțe persoane, în condițiile legii; va examina fiecare pretenție și apărare în parte, pe baza cererii de chemare în judecată, a întâmpinării, a răspunsului la întâmpinare și a explicațiilor părților, dacă este cazul; va constata care dintre pretenții sunt recunoscute și care sunt contestate; la cerere, va dispune, în condițiile legii, măsuri asigurătorii, măsuri pentru asigurarea dovezilor ori pentru constatarea unei situații de fapt, în cazul în care aceste măsuri nu au fost luate, în tot sau în parte, potrivit art. 203; va lua act de renunțarea reclamantului, de achiesarea pârâtului sau de tranzacția părților; va încuviința probele solicitate de părți, pe care le găsește concludente, precum și pe cele pe care, din oficiu, le consideră necesare pentru judecarea procesului și le va administra în condițiile legii; va decide în legătură cu orice alte cereri care se pot formula la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate; va dispune ca părțile să prezinte dovada efectuării verificărilor în registrele de evidență ori publicitate prevăzute de Codul civil sau de legi speciale; va îndeplini orice alt act de procedură necesar soluționării cauzei, inclusiv verificări în registrele prevăzute de legi speciale.

¹ De menționat este faptul că, prin Legea nr. 310/2018, publicată în M. Of. nr. 1074 din 18 decembrie 2018, modalitatea de cercetare a procesului în camera de consiliu a fost abrogată, dispoziția de principiu în acest sens fiind prorogată succesiv de la aplicare, încă de la momentul intrării în vigoare a Codului de procedură civilă.

- **Etapa dezbaterilor** debutează la termenul la care judecătorul se declară lămurit și constată încheiată cercetarea procesului, acesta putând fixa chiar și un alt termen pentru dezbaterile fondului. De reținut sub acest aspect este faptul că fixarea unui alt termen pentru dezbaterile fondului se poate face din oficiu sau la cererea părților, nefiind însă obligatoriu acest demers, dezbaterile fondului putând urma chiar la termenul la care s-a încheiat cercetarea procesului (art. 244 C. pr. civ.). În condițiile art. 392 C. pr. civ., dacă părțile declară că nu mai au cereri de formulat și nu mai sunt alte incidente de soluționat, președintele decide dezbaterile asupra fondului cauzei, dând cuvântul părților, în ordinea și condițiile prevăzute la art. 216, pentru ca fiecare să își susțină cererile și apărările formulate în proces.

- După închiderea dezbaterilor urmează **etapa deliberării și pronunțării hotărârii**. Potrivit art. 394 C. pr. civ., când consideră că au fost lămurite toate împrejurările de fapt și temeiurile de drept ale cauzei, președintele încheie dezbaterile.

Deliberarea se face în secret și la ea participă numai judecătorii care au făcut parte din complet și în fața cărora s-au pus concluzii asupra excepțiilor procesuale sau asupra fondului, după caz, nu și grefierul sau procurorul care au participat la judecată. Cu toate acestea, în litigiile în primă instanță având ca obiect conflicte de muncă și asigurări sociale, asistenții judiciari participă la deliberări, votul acestora fiind însă consultativ¹.

Pronunțarea hotărârii se face întotdeauna în ședință publică, chiar dacă judecata a avut loc în camera de consiliu. Art. 402 C. pr. civ. prevede că hotărârea se poate pronunța, la locul unde s-au desfășurat dezbaterile, de către președinte sau de către un judecător, membru al completului de judecată, care va citi minuta, indicând și calea de atac ce poate fi folosită împotriva hotărârii, sau se poate pronunța prin punerea soluției la dispoziția părților de către grefa instanței.

Iar conform art. 396 alin. (2) C. pr. civ., în cazul amânării prevăzute la alin. (1), președintele, odată cu anunțarea termenului la care a fost amânată pronunțarea, poate stabili că pronunțarea hotărârii se va face prin punerea soluției la dispoziția părților prin mijlocirea grefei instanței.

- Prin pronunțarea hotărârii se finalizează judecata în primă instanță, astfel încât partea nemulțumită de hotărârea primei instanțe o poate ataca prin intermediul căilor de atac. Potrivit art. 456 C. pr. civ., calea ordinară de atac este apelul, iar căile extraordinare de atac sunt recursul, contestația în anulare și revizuirea.

În privința **etapei apelului**, aceasta vizează, în partea ei scrisă, cererea de apel, întâmpinarea pe care o face intimatul, răspunsul la întâmpinare pe care îl poate face apelantul și cererea de aderare la apel, într-una dintre cele două forme: apelul incident (art. 472 C. pr. civ.) și apelul provocat (art. 473 C. pr. civ.). Dispozițiile privitoare la judecata în primă instanță se aplică și în instanța de apel, în măsura în care nu sunt potrivnice celor cuprinse în capitolul privind apelul (art. 482 C. pr. civ.).

Codul de procedură civilă reglementează și **etapa căilor extraordinare de atac**. Astfel, hotărârile pronunțate în apel, precum și hotărârile pronunțate în primă instanță fără drept de

¹ Art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

apel pot fi atacate cu recurs, caracteristic pentru acesta fiind faptul că etapa scrisă vizează cererea de recurs, întâmpinarea intimatului, posibilul răspuns la întâmpinare, recursul incident și recursul provocat, că singurele probe admisibile în recurs sunt înscrisurile, precum și că motivele ce pot fi invocate de parte sunt expres și limitativ prevăzute de lege. Potrivit art. 494 C. pr. civ., dispozițiile de procedură privind judecata în primă instanță și în apel se aplică și în instanța de recurs, în măsura în care nu sunt potrivnice celor cuprinse în secțiunea referitoare la recurs.

În afară de recurs, mai există și alte căi extraordinare de atac, și anume contestația în anulare și revizuirea care, asemenea recursului, pot fi exercitate numai pentru motivele anume stabilite de lege.

- În acest context, vom include și mecanismele specifice de unificare a practicii judiciare, la care se poate apela și care pot avea o anumită înrâurire asupra soluției ce se pronunță în cauză, având în vedere posibilitatea suspendării cauzelor similare aflate pe rolul instanțelor la data sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție, în care soluționarea acestora depinde de dezlegarea problemelor de drept ce fac obiectul recursului în interesul legii ori chiar suspendarea de drept a cauzei în care s-a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept (art. 517 și art. 520 C. pr. civ.).

Astfel, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, colegiile de conducere ale curților de apel, precum și Avocatul Poporului au îndatorirea, pentru a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul țării, să declanșeze **etapa recursului în interesul legii** (art. 514 C. pr. civ.). Specific acestui mecanism este faptul că decizia prin care se soluționează recursul în interesul legii nu are efect asupra hotărârilor judecătorești deja examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese. Deciziile pronunțate în recursul în interesul legii sunt obligatorii de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Cu referire la **etapa sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept**, dacă, în cursul judecății, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constatând că o chestiune de drept, de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei respective, este nouă și asupra acesteia Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare, va putea solicita Înaltei Curți de Casație și Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu chestiunii de drept cu care a fost sesizată (art. 519 C. pr. civ.). Dezlegarea dată problemelor de drept este obligatorie de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I, iar pentru instanța care a solicitat dezlegarea, de la data pronunțării deciziei¹.

¹ Pentru analiza modificărilor aduse de Legea nr. 310/2018, a se vedea E. Oprina, *Comentarii pe marginea modificărilor aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 310/2018, studiu introductiv la Codul de procedură civilă*, ed. a 15-a actualizată la 7 ianuarie 2019, Ed. Rosetti International, București, 2019, pp. 43-44.